

1. Hafta

Modern Dönemde Siyasal Sosyal Kurumsal Yapı, Yöntem ve Teoriye Dair

Modern çağ siyasal düşüncesini önceki zamanların siyasal düşünüşünden (Yunan, Roma ve Orta Çağ Hıristiyan düşüncesi) ayıran temel özelliklerden biri bireye, topluma ve devlete ilişkin temel varsayımlardaki yeni bakış açısıdır. Nedir bu bakış açısının özellikleri? Kabaca, antik Yunan ve Roma'da bireyin doğası gereği sosyal bir varlık olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. İnsan, Aristoteles'in düşüncesinde, biyolojik (nesli devam ettirme arzusu) ve psikolojik (sevgi, dayanışma arayışı vb.) ihtiyaçların yönlendirmesi ile önce aile (hane) kurumunda, daha sonra çocukların evlenip kendi hanelerini kurması ve bunların bir araya gelmesiyle köyde ve son olarak da birkaç köyün bir araya gelmesiyle devlette (*polis*) bir araya gelmekteydiler. Aristoteles'in ifadesiyle, toplum halinde yaşamayan bir birey ya bir Tanrı ya da canavar olmalıydı. Aristoteles'in bu düşüncesinin hocası Platon ve daha sonraki Roma düşünürlerinden Çiçero ve Seneka tarafından da paylaşıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Buna göre birey herhangi bir rasyonel mülhazanın sonunda, maddi veya manevi ihtiyaçlarını en iyi şekilde tatmin etme maksadıyla toplum halinde yaşamayı seçiyor değildir. Evet, toplum çıkarlarımızın/ihtiyaçlarımızın daha iyi bir şekilde karşılanmasına hizmet eder. Ancak bu bir sonuçtur, neden değil. İnsanlar doğaları gereği toplum halinde yaşama yönelimindedirler. Böyle bir doğaya sahip olan insanların bir araya gelmesiyle ortaya çıkan şey de doğal olacaktır. Toplum bir konvansiyon (*nomos*) değildir; o doğanın (*phusis*) bir ürünüdür. Doğada parçaları birbiri ile uyum içinde çalışan organik ve hiyerarşik bir düzen vardır. Doğada çatışma

değil uyum hüküm sürer. Toplum da doğanın bir eseri olarak uyumlu olmalıdır. Var olan çatışmalar idealden bir sapmadır. Bu bağlamda, siyaset felsefecisinin rolü de cari toplumda var olan idealden sapmaları tespit etmek ve toplumu ideale sevk etmek üzere fikirsel düzeyde tespit ve önerilerde bulunmaktır. Hatta hatırlayacağınız gibi, Platon *Devlet* adlı eserinde filozofların rolünü sadece ideal düzen ile var olan düzen arasındaki sapmayı tespit etmekle sınırlamamış, bu sapmayı ortadan kaldırma rolünü bizatihi filozoflara yüklemiştir: Ya filozoflar kral ya da krallar filozof olana değin doğadaki, veya bunu Platon'un terimleriyle ifade edersek, *idealar alemindeki* uyumlu, ideal düzen dünyada tesis edilemeyecektir.

Bu noktada antiklerin devlete ve siyasete de bakışı ortaya çıkmaktadır. Bireyi doğal olarak sosyal, dolayısıyla, toplumu da bir konvansiyonun ürünü olmayıp doğal bir varlık olarak gören antik düşünürler siyaset felsefesine de toplum halinde yaşayan bireylerin kolektif hayatını düzenleme, var olan toplumsal çatışmaları ortadan kaldırıp kozmosta var olan uyumu devlette de tesis etme görevini yüklemişlerdir. Bu idealin yakalanabilmesi bireyin kendisi ve çevresi ile barışık ve uyum içinde olması, bir başka anlatımla, ahlaklı bir hayat sürmesi ile mümkün olacaktır. Bireyin ahlaklı bir hayat sürmesinin (erdemli olmasının) toplum açısından taşıdığı büyük önem düşünüldüğünde, bireyin ahlaki yönelimi bireyin kendi tercihlerine terk edilemeyecek denli önemli bir konu haline gelir. İşte, bu nedenledir ki, antik düşünürler ahlak ve siyasetin iç içe geçmiş olduğunu düşünmekte, yetkin bir siyaset felsefecisinin aynı zamanda yetkin bir ahlak felsefecisi olması gerektiğini de düşünmektedirler. Bu bilgi önemlidir, çünkü siyaset felsefecisi, ahlaklı/erdemli bireyler yaratması doğrultusunda siyasetçilere/devlet adamlarına tavsiyelerde bulunacaklardır. Bu bağlamda, devletin ve siyasetin rolü, kendi başına sahip olduğu akıl sayesinde doğru yaşamın ne olduğunu bulamayıp birbiriyle çatışmaya düşen bireylerin ahlaki tekâmüllerini eğitim

ve yasalar yolu ile sağlamak ve bireysel ve toplumsal düzeylerde mutluluğu tesis etmektir. Aristoteles'in siyaset tanımını bu perspektiften daha anlamlı hale gelmektedir. Hatırlanacağı gibi Aristoteles, siyaseti "insanı mutlu etme sanatı" olarak tarif etmiştir. Nitekim Aristoteles, *Nikamakhos'a Etik* adlı eserinde insanın ancak erdemli bir hayat sürerek mutlu olabileceğini tespit ettikten sonra bu amacın nasıl gerçekleştirileceğini anlatmak üzere *Politika* adlı eserini kaleme almıştır. Siyaset insanları mutlu etme sanatı ise devlet de bu sanatın atölyesindeki en temel araç durumuna gelmektedir.

İnsana, topluma ve devlet/siyasete dair bu bakış açısının kimi değişikliklere uğramakla birlikte Orta Çağ Hıristiyan düşüncesinde temel hususlarda devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Orta Çağ'ın erken düşünürlerinden Hippolu din adamı Aziz Augustine kimi açılardan antik Yunan ve Roma düşüncesinden bir kopmayı temsil eder. Şöyle ki Aziz Augustine, İncil'deki Cennet'ten Çıkış hikayesinden hareketle ilk insanlar olan Adem ile Havva'nın cennette Tanrı'nın emirleri ile uyum içerisinde varlıklarını sürdürürken, Havva'nın Adem'i nefesine yenik düşürüp yasak elmayı yemeleri ile birlikte, Tanrı'nın inayetini kaybetmişler ve cennetten kovulmuşlardır. Cennette huzur ve Tanrı'nın emirleri ile uyum içerisinde var olan insanlar artık dünyaya çile çekmek üzere gönderilmişlerdir. Cennette barış içerisinde var olan insanlar dünyada birbirinin kuyusunu kazmaya başlamışlardır. Artık onları kontrol etmesi gereken bir kuruma ihtiyaç vardır. Bu noktada zorunlu bir kötülük olarak siyasi faaliyet ve devlet kurumu ortaya çıkmaktadır. Cennette kaynakların sınırsız olması nedeniyle nasıl bir iktisatçıya ihtiyaç yoksa insanların hırslarını yenmiş ve Tanrı ile uyum içerisinde olmalarından ötürü de siyasetçiye ihtiyaç yoktur. Fakat cennetten kovulan insanların bir arada var olabilmeleri, kaosun önlenmesi ancak devlet sayesinde mümkündür. Aziz Augustine'in düşüncesinde devlet, antiklerin düşüncesinde olduğu gibi insanların erdemli kılınmasına ve böylelikle mutluluğa

ulaşabilmelerine hizmet eden bir okul olmayıp, onların nefislerine yenik düşerek birbirlerine zulüm etmelerini engellemenin bir aracıdır.

Aziz Augustine’i antik düşünürlerden ayıran bir başka özelliği de onun insanın sahip olduğu temel özelliğin akıl sahibi olmak olmayıp irade sahibi olmak olduğunu düşünmesidir. İnsan, akli sayesinde öğrendiği/anladığı erdemi hayatında uygulayarak mutluluğa ulaşamaz; insan, mutluluğa ancak iradesi sayesinde Tanrı’nın emirlerine itaat ederek, bir başka ifadeyle, iman ederek ulaşabilir. Emirlerin ne olduğunu anlamak için akıl gemisine binip uzaklara yelken açmaya gerek yoktur. İhtiyaç duyulan tüm bilgi İncil’de mevcuttur. Bu düşünüşün ağır basmasıyla ki, yaklaşık M.S. V. Yüzyıldan XII. Yüzyıla kadar Hıristiyan dünyasında akıl imanın yedeğine koşulmuş, felsefe tahtını teolojiye, filozof da teologa terk etmiştir. Bu yeni dönemde devletin antik dünyada oynadığı rolü, yeni bir kurum üstlenmektedir: Kilise. Devlet artık sadece istikrar ortamını sağlamakla yükümlüdür. İnsanları mutluluğa yönlendirecek veya bu dünyada çektikleri acılara metanetli bir şekilde katlanmalarını sağlayacak olan Kilise’dir.

İnsana, topluma ve siyasete ilişkin bu karamsar bakış açısının yaklaşık olarak XII. Yüzyıla değin devam ettiğini söyleyebiliriz. Aziz Augustine’in düşünceleri Aquinalı teolog Aziz Thomas’ın yeni düşünceleriyle Hıristiyan düşünce dünyasındaki hegemonyasını yitirmiştir. Aziz Thomas, Aristoteles’in felsefesini, Hıristiyan düşünüşünü ve Çiçero’nun doğal hukuk geleneğini harmanlamıştır. Tıpkı Aristoteles gibi Aziz Thomas da insanın sosyal bir varlık olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre de insanlar biyoloji ve psikolojinin etkisiyle doğal olarak önce ailede, sonra köyde ve son olarak da devlette bir araya gelirler. İnsanlar akıl sahibi varlıklardır. Mutluluğa giden yolda insanın yardımına iman kadar akıl yoluyla bulunan erdem de hizmet eder. Keza tüm dünyada geçerli olan doğal hukukun ilkelerinin tespiti de akıl sayesinde mümkün

olmaktadır. Doğal hukuk doğadan kaynaklanıp zamana ve mekâna göre değişiklik göstermez iken, pozitif hukuk gelenekten, cari uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Yani yine “physis” ile “nomos”un karşı karşıya gelmesi söz konusu olup akıl bizi doğal olana götürecekti. Bu anlamda, Aziz Thomas’ın düşüncesinde antik Yunan düşüncesinin Hıristiyan düşüncesiyle uyumlu hale getirilmesinden bahsedebiliriz. Bu düşünce biçimi Hıristiyan düşünüşünde modern döneme kadar hakim paradigma olarak kalmıştır.

Özetleyecek olursak, antik Yunan, Roma ve, Aziz Augustine’in kimi düşünceleri hariç tutulursa, Hıristiyanlık düşüncesi insana, topluma ve devlete bakışında bir devamlılık göstermektedir. Buna göre, insan doğası gereği sosyal bir varlık olup yalnızca toplum içinde var olabilir. Toplum insan aklının bir eseri olmayıp doğal olarak ortaya çıkmış bir varlıktır. Devletin fonksiyonu insanların erdemli bireyler kılınıp kendileri, sosyal çevreleri ve evrenin geri kalanı ile uyum içerisinde yaşayarak mutluluğa ulaşmalarını sağlamaktır.

Modern siyasal düşünce, antik Yunan, Roma ve Hıristiyan dünyada hüküm sürmüş olan bu düşünce arka planından bir kopuşu temsil etmektedir. Bu kopuşun siyasi, dinsel ve bilimsel olmak üzere üç boyutunu tespit edebiliriz. Machiavelli’nin düşüncesi siyasi boyutta; Luther ve Calvin’in düşünceleri dinsel boyutta ve Descartes, Bacon, Kopernik ve Newton’un fikirleri bilimsel düşünce alanında vuku bulan kopuşun paradigmatik örneklerini temsil ederler.

Modern Siyasal Paradigma¹

16. yüzyıldan itibaren birey, toplum ve devlet hakkında geliştirilen fikirler, “modern siyaset teorisi” olarak tanımlanmaktadır. Niccolo Machiavelli (1469-1527) ile başlayarak Michel de Montaigne, Thomas Hobbes (1588-1679) ve John Locke’un da aralarında bulunduğu “siyasal düşünürler”, “erdem”i vurgulayan klasik siyaset felsefesi paradigmasını gerçekçi olmadığı düşüncesiyle reddetmişlerdir (Strauss, 1989).

Modern düşünürler tarafından klasik paradigmanın reddedilmesi, temelde insanoğlunun doğasına ilişkin belli düşüncelerden kaynaklanmaktadır. Bu yeni düşünüş biçiminin öncüsü ise insanların özleri itibarıyla kötü olduğu ve kişisel yarar amacıyla hareket ettikleri fikrinde olan Floransalı düşünür Machiavelli’dir. Machiavelli için insan doğası, ahmaklığın, hırsın ve kötülüğün değişken bir karışımıdır. Onun sözleriyle ifade edilecek olunursa: “İnsanlar hakkında genel olarak nankör, hırslı, maymun iştahlı ve ikiyüzlü oldukları ve tehlikeden uzak dururken kazançlarının peşinden koştukları söylenebilir” (Machiavelli, 1998: 66). Machiavelli’ye göre insanlar dünyevi şeylere daha fazla değer atfetmekte olup, bu açıdan “babalarının ölümünü, miraslarının kaybindan çok daha çabuk unuturlar” (Machiavelli, 1998: 67).

İnsan doğasına ilişkin bu olumsuz bakış açısı Machiavelli’yi toplumu da doğal bir varlıktan ziyade bir konvansiyonun sonucu olarak görmeye itmiştir. İnsanlar topluma doğal toplumsallıklarının bir sonucu olarak katılmamakta, toplumsallaşmaları bu yolla elde edecekleri maddi yararlarına dair hesapları sonucunda gerçekleşmektedir. Ona göre insanların toplum halinde yaşayarak elde edecekleri başlıca fayda güvenlik ve korunmadır.

¹ Modern Siyasal Paradigma üzerine olan bu anlatım, *Toleration: The Liberal Virtue*, Lanham, Md.: Lexington Books, 2010, başlıklı eserimin ilgili bölümünün Türkçeye çevrilip uyarlanması ile elde edilmiştir. Metnin kullanımına izin veren yayınevine teşekkürlerimi sunarım.

Benzer bir biçimde Michel de Montaigne de insanoğlunun, antiklerin düşüncesindeki erdemli ve ahlaki bir yaşam sürme uğraşındaki ahlaki bir varlık olmaktan çok, hayvanlara yakın olduğunu düşünmektedir. Antik çağda, akıl ve konuşma yetilerine sahip olmaları itibarıyla insanların diğer tüm sosyal hayvan türlerinden daha üstün olduğu ve buna bağlı olarak da ahlaki bir yaşam sürmesi gerektiğine inanılmaktaydı. Montaigne ise insanların hayvanlardan üstün olmak bir yana, arzularını kontrol etme noktasında hayvanlardan daha da kötü olduklarını düşünmüştür (Montaigne, 1991: 56).

Machiavelli ve Montaigne'i takip ederek, Thomas Hobbes'un da insan doğası üzerine kötümser bir bakış açısına sahip olduğunu söylemek mümkündür. Hobbes da insanın ayırt edici özelliği olan aklını öne çıkarmak yerine onun hayvani yönlerini vurgulamıştır. Ona göre insanoğlu, akıl aracılığıyla bulunabilecek olan ahlaki bir neden, bir ideal doğrultusunda harekete geçmemekte, bunun yerine belirleyici konumda kendini koruma güdüsü biçiminde psikolojik bir neden yer almaktadır (Sabine, 1959: 460; Strauss, 1989: 49). İnsanları bir topluluk haline getiren insanoğlunun doğal bir özelliği olarak toplumsallığı değil, şiddetli bir ölümden duyulan şey korku karşısında bir sığınak bulma arayışıdır.

Antiklerin parçalarının belli bir amaca doğru hareket ettiği ve ona ulaştığında eylemsizliğe geçtiği ve tüm parçaların arasında organik bir bütünlük ve uyumun olduğu evren anlayışına karşılık modernler evrenin mekanik bir açıklamasını sunarlar. En yetkin ifadesini Newton'un düşüncesinde bulan bu paradigma uyarınca evren, belli bir amacı olmaksızın hareket halindeki cisimlerin oluşturduğu bütünlük olarak anlaşılmaktadır. Böylesi bir bakışın ise parçaları arasında amaçsal (teleolojik) bütünlük, uyumu vurgulayan Aristocu evren anlayışına radikal bir karşı çıkış anlamına geldiği açıktır.

Böylece modern siyaset felsefesi, gerek birey ve toplum hakkındaki varsayımları, gerekse bu varsayımlar uyarınca inşa edilmiş siyasal, sosyal kurumlara bakışı noktasında antik siyaset felsefesinden ile radikal bir kopuşu temsil etmektedir. Modernler için insan varlığının doğal durumu bir özgürlük ve barış halinden ziyade insanın kötü ve bencil olması ile bağlantılı olarak kaos ve ıstırap durumudur. İnsanlarca oluşturulan toplum da evrende var olan uyumun bir yansıması değil, doğaya karşı bir isyandır. Doğa temel insan arzularının daimi bir şekilde karşılanmasına yardımcı olacak bir çevreyi sunmamaktadır. Toplum ve devlet arzuları tatmin etmeye dönük olarak insan aklının bir icadıdır. Barış, insan arzularının daimi tatmini için bir *sine qua non* (olmazsa olmaz) konumunda olsa da, doğadan gelen bir nitelik de değildir. Bilakis doğanın getirdiği şey çatışmadır. Barış insanların isteği, barışın karşıtı olan çatışma ise onların doğal durumudur.

Modernlere göre bu durum insan türünün ikilemidir. Çatışmayı bütünüyle ortadan kaldırmaya girişmek beyhudedir. Buradaki tek çıkar yol çatışmayı toplumsal yaşamla uyumlu hale getirmektir; böylece çatışma, toplumun asıl amacına – insan arzularının sürekli tatmini – hizmet etmesini engellemeyecektir. Onaylamadığımız bir davranış ve/ya inanışı engellemekten, alıkoymaktan ya da güce dayalı olarak bastırmaktan bilinçli bir şekilde kaçınma olarak hoşgörü modern zamanlarda çatışmayı kontrol etmede bir araç olarak savunulmuştur. Bunun zıttı olan hoşgörüsüzlük ise çatışmaları kızıştıran boyutu ile doğa durumuna ait bir unsurdur. Hoşgörü barışa olanak sağlar, barış ise başta kendi güvenliğini sağlama arzusu olmak üzere, insan arzularının sürekli tatmininde gerekli koşuldur.

Dersimiz boyunca farklı ideolojik okullara ait yazarların devlete ve siyasete ilişkin görüşlerine yer vereceğiz. Özellikle modern dönemde devletin kökeni ve işlevleri hakkında iki farklı görüşün ağırlık kazandığı söylenebilir. Bunlardan birincisi

liberal devlet teorisi iken diğeri Marksist devlet teorisidir. Liberal devlet teorisi genellikle devlet faaliyetlerinin anayasal olarak sınırlandırılmasına, vatandaşların dışsal zorlamadan bağışık olmaları anlamında özgür bırakılmalarına ve devletin farklı taraflar karşında yansız bir şekilde hukuk önünde eşitliği sağlamalarına vurgu yapar. Bu görüşün Locke ve Mill gibi önemli temsilcilerinin fikirleri üzerinde duracağız. Öte yandan Marksist devlet teorisine göre, liberal devlet söylemi “burjuva”ların çıkarlarına hizmet eden ve proletaryanın sömürülmesine neden olan bir sistemdir. Tarihi sınıf çatışmalarının tarihi olarak yorumlayan Marksistlere göre burjuva ideolojisinin öne sürdüğü gibi devlet toplumun dışında ve yansız olamaz. Devlet egemen güçlerin bir baskı aracından başka bir şey değildir. Devlet ezeli ve ebedi olmadığı gibi, sömürü düzeninin yok olabilmesi için devletin de sönmelenmesi, yani ortadan kaldırılması şarttır. Komünizmin asıl hedefi de işte tam da budur (Tanilli, 2002: 12-14).

Erken Modern Dönemin Ekonomik Paradigması: Merkantilizm

Merkantilizm feodalizm ile liberalizm arasındaki bir ara döneme işaret eder. Kapitalizmin şafağında, sanayi devriminden önce doğmuş bir ekonomik öğretilerdir (Ekelund ve Hébert 1997: 39). “Merkantilizm terimi 1763 yılında Mirabeau tarafından XVI. yüzyılın başlarından hemen hemen XVIII. yüzyılın sonlarına değin ekonomik söylemi domine etmiş görünen ekonomik fikirlerin gevşek bir sistemini tanımlamak üzere uydurulmuştur” (Ekelund ve Hébert, 1997: 40).

Avusturya’lı bir avukat olarak, 1684 yılında dokuz ilkeli bir merkantilist manifesto hazırlamış olan Philipp von Hornick, merkantilizmin temel prensiplerini bakın nasıl ortaya koymaktadır:

1-Bir ülke toprağının her santimi tarım, madencilik veya manüfaktür üretim için kullanılmalıdır.

2-Tamamlanmış mallar (finished goods) ham maddelerden daha değerli olduğu için bir ülkede bulunan tüm ham maddeler yerli üretimde kullanılmalıdır.

3-Geniş bir çalışan nüfus teşvik edilmelidir.

4-Altın ve gümüş ihracatı tamamıyla yasaklanmalı ve ülkenin tüm domestik parası dolaşımda tutulmalıdır.

5-Yabancı malların ithalatı mümkün olduğunca caydırılmalıdır.

6-Yabancı malların ithalatının kaçınılmaz olduğu hallerde bu mallar birinci elden ve altın ve gümüş karşılığı değil fakat yerli mallarla değişim karşılığında temin edilmelidir.

7-İthalat mümkün olabildiğince ülkede işlenecek ham maddelerle sınırlanmalıdır.

8-Gerekli olduğu sürece altın ve gümüş elde etmek için ülkenin fazla mallarını yabancılara satma fırsatları sürekli kollanmalıdır.

9-Ülke içinde yeterince ve uygun şekilde arz edilen malların ithalatına izin verilmemelidir (Ekelund ve Hébert, 1997: 40-41).

“Toplumun maddi kaynakları (araçlar), genel olarak, ulus-devletin zenginleşmesi ve refahı (amaç) için kullanılacaktır” (Ekelund ve Hébert, 1997: 42). Merkantilist ekonomistlerin en büyük kaygısının, ülkenin kaynaklarının en etkin bir şekilde, devletin mümkün mertebe güçlü kılınması doğrultusunda kullanılması olduğu söylenebilir.

Bu dönemin temel fikirlerinden birisi zenginliğin para ve onun dayandığı şey olan altınla özdeşleştirilmesidir. Bu nedenle ticaretin amacı daha çok altına sahip olmaktır. Bu anlamda coğrafi keşiflerin bir amacı da yeni altın madenleri bulmaktır.

Ticaretin karşılıklı faydası henüz görülememiştir. Merkantilistler için almadan satmak her zaman tercihe şayandır. Bu anlamda amaç dış ticaret fazlası vermektir. Onlar henüz, çok kabaca, her ülkenin daha iyi olduğu alanlarda üretim yapması demek olan **karşılıklı üstünlüklerin** (comparative advantages) farkında değillerdi. Bu nedenle ülkeler ihtiyaç duydukları her şeyi kendileri üretmek durumunda kalıyordu. Ülkede üretim yapılan alanlarda ithalatı engellemek demek olan **korumacılık** da doğal olarak bu sistemin bir parçasıydı.

Merkantilist düşünürlerin önemli bir yanılması, zenginliği sahip olunan para miktarının çokluğuyla özdeşleştirmeleridir. Onlar “paranın miktar teorisi”² adı verilen ve ilk kez John Locke (1632-1704) tarafından ipuçları ortaya konan ve daha sonra da David Hume (1711-1776) tarafından geliştirilen teoriden haberdar değildiler. Bu teoriye göre, bir ülkedeki para miktarı arttıkça mal ve hizmetlerin de fiyatları yukarıya gidecek (enflasyon) ve bu, başka ulusların o ülkenin mal ve hizmetlerini pahalı buldukları için, yurt dışına olan mal satışında (ihracatında) bir azalmaya ve yurtdışındaki mal ve hizmetler daha ucuz olacağı için yurtt dışından mal almasında (ithalatında) bir artışa neden olacaktır. Bu nedenle, merkantilistlerin sürekli şekilde sahip olduğu altın stokunu ve buna bağlı para miktarını arttırarak bir ülkenin zengin olabileceği savı yanlıştır (Ekelund ve Hébert, 1997: 43-44).

Yeni doğmakta olan ulus-devlet, belli sektörleri vergi politikaları ve sübvansiyonlarla desteklemekte, belli tüccarlara tekeller dağıtıp onları koruyup kollamaktaydı. Kral ve/veya Kraliçe ile devletin koruması altındaki tüccarlar arasında sıkı çıkar ilişkileri mevcuttu. Buna göre, hükümdar ordusunu beslemek ve kamu hizmetlerini sürdürebilmek için bu tüccarların verdiği vergiye; bu tüccarlar da karlarını

² Paranın miktar teorisi (the quantity theory of money): Fiyat düzeyi, *ceteris paribus*, para miktarının bir fonksiyonudur. Kabaca, piyasada dolaşan para miktarı arttıkça fiyat düzeyinin de artacağını ve tersini öngörür.

maksimize etmek için hükümdarın yurt içi ve yurt dışından gelebilecek rekabete karşı korumasına muhtaçtı (Ekelund ve Hébert, 1997: 45).

Merkantilistlerin işçi sınıfına dönük fikirleri de ilginçtir. Merkantilistler ucuz işgücünün devletin ihtiyaç duyduğu zenginliğin yaratılması için vazgeçilmez bir öge olduğunu düşünmektedirler. Ucuz işgücü sayesinde daha ucuza üretilen mallar yurtdışına daha kolay ihraç edilebilecektir. Ayrıca, “zenginlik arttıkça bir kişinin çalışma isteği azalır” şeklindeki bir varsayımdan hareketle, işçilerin gelirinin ancak yaşamlarını sürdürmeye yetecek kadar olmasını desteklemişlerdir. Onlara göre, işçilerin geliri her zaman çok çalışmayı teşvik edecek kadar düşük olmalıydı. Düşük gelirin bir başka faydası da, ahlak standartları düşük olan işçi sınıfının yüksek gelir elde edip tembelliğe ve ahlaksızlığa yönelmelerini engellemekte yatmaktaydı. Yoksulluğun merkantilist perspektiften görülen bu pozitif etkileri “yoksulluğun faydası” (utility of poverty) deyimıyla ifade edilir (Ekelund ve Hébert, 1997: 46).

Kaynakça

Ekelund Robert B., Robert F. Hébert. (1997). **A History of Economic Theory and Method**, New York: McGraw-Hill Com.

Machiavelli, Niccolo. (1998). **Prince**. Chicago: The University of Chicago Press.

Montaigne, Michel de. (1991). **The Essays**. Trans. by M.A. Screech as **The Complete Essays**. London: Penguin Books.

Sabine, George. (1959). **A History of Political Theory**. New York: Henry Holt and Company.

Strauss, Leo. (1989). “What is Political Philosophy?” içinde **An Introduction to Political Philosophy Ten Essays by Leo Strauss**, Hilail Gildin (edt. ve giriş). Detroit: Wayne State University Press.

Tanilli, Server. (2001). **Devlet ve Demokrasi**. İstanbul: Adam Yayınları.

Ek Okumalar

- Ağaoğulları, M. Ali, Levent Köker. (2001). **Tanrı Devletinden Kral-Devlete**. Ankara: İmge Kitabevi.
- Arnhart, Larry. (1995). **Plato'dan Rawls'a Siyasî Düşünce Tarihi**. Ankara: Adres Yayınları.
- Bloch, Ernst. (2010). **Rönesans Felsefesi Üzerine**. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Buhr, M., W. Schroeder, K. Barck. (1984). **Aydınlanma Hareketi ve Felsefesi**. İstanbul: Birim Yayınları.
- Burke, Peter. (1994). **Avrupa'da Rönesans**. Konya. Literatür Yayıncılık.
- Cevizci, Ahmet. (2002). **Felsefe Tarihi cilt 4 – Aydınlanma Felsefesi**. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Cevizci, Ahmet. (2007). **Aydınlanma Felsefesi Tarihi**. Bursa: Asa Kitabevi.
- Copleston, Frederick. (1989). **Felsefe Tarihi: Aydınlanma**. Çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea.
- Çiğdem, Ahmet. (2003). **Aydınlanma Düşüncesi**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ebenstein, William. (2001). **Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri**. İstanbul: Şule Yayınları.
- Goldmann, Lucien. (1999). **Aydınlanma Felsefesi**. Ankara: Doruk Yayınları.
- Smith, Preserved. (2009). **Rönesans ve Reform Çağı**. İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları.
- Şenel, Alaaddin. (1996). **Siyasal Düşünceler Tarihi**. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Thomson, David (2006) **Siyasi Düşünce Tarihi**, İstanbul: Metropol Yayınları.
- Tunçay, Mete. (2011). **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi 3 (Seçilmiş Yazılar Yakın Çağ)**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.